

ZAGADNIENIE 6:

Niesceniczne gatunki muzyki wokally – instrumentalnej baroku

1) **Stile antico a stile moderno**, przełom epok, odchodzenie od założeń stylistycznych renesansu, odkrywanie nowych technik kompozytorskich (technika koncertująca), gatunków muzycznych (sonata, canzona), wprowadzenie dynamiki płaszczyznowej, wewnętrzne skonstrastowanie utworów, wyostwienie rytmu, podkreślenie znaczenia tekstu słownego i zawartej w nim ekspresji:

- a) działalność późnorenesansowej szkoły weneckiej (Andrea i Giovanni Gabrieli)
- b) działalność włoskich madrygalistów przełomu XVI i XVII w. (Luca Marenzio, Carlo Gesualdo da Venosa, Claudio Monteverdi)

2) Gatunki muzyki świeckiej:

- a) madrygał, gatunek przejęty z minionej epoki, twórcy: C. Monteverdi (autor 9 ksiąg madrygałowych, przełom stanowi V księga, w której kompozytor zrywa ze stile antico), Giulio Caccini (zbiór 12 madrygałów i 10 arii *Le nuove musiche*), Domenico Mazzocchi, Steffano Landi
- b) oratoria świeckie; jest ich znacznie mniej niż religijnych, zbliżają się swym charakterem do oper mimo, iż nie są dziełami scenicznymi (np.: J. F. Handel *Herkules*)
- c) kantata świecka, najbardziej typowa dla muzyki włoskiej, zwykle solowa, tematyka: mitologiczna, miłosna, okolicznościowa, nacisk położony na arie (śpiewne, nierzadko wirtuozowskie), twórcy włoscy: Alessandro Grandi, P. F. Cavalli, M.–A. Cesti, D. Mazzocchi, A. Scarlatti; kompozytorzy innych narodowości: J. F. Handel (*La bianca rosa, Apollo i Dafne, Wenus i Adonis*), J. S. Bach (*Kantata o kawie, Kantata myśliwska, Kantata weselna, Kantata chłopska*)

3) Gatunki muzyki religijnej:

- a) msza, 3 typy mszy barokowej: 1. utrzymana w stile antico, (B. Pękiel *Missa brevis*), 2. msza koncertująca (B. Pękiel *Missa concertata La Lombardesca*, A. Jarzębski *Missa Sub Concerto*), 3. msza kantatowa (J.S. Bach *Msza h-moll*)
- b) motet, 3 kierunki rozwoju: 1. motet w stile antico (następcy Palestriny: Giovanni Maria Nanino, Gregorio Allegri), 2. motet koncertujący (C. Monteverdi, S.S. Szarzyński *Ad hymnos ad cantus*, Grzegorz Gerwazy Gorczycki *Laetatus sum*), 3. motet kantatowy (J.S. Bach *Jesu meine Freude, Singet dem Herrn ein neues Lied, Komm Jesu komm*)
- c) oratorium, tematyka nawiązuje zwykle do Starego bądź Nowego Testamentu, za prototyp oratorium uważane jest *Rappresentazione di anima e di corpo* Emilio de Cavalieriego (1600 r.), późniejsze dzieła (I i II połowa XVII w.) to: *Judicium Salomonis* (Sąd Salomona), *Balthasar, Abraham i Isaac* Giacomo Carissimiego, *Extremum Dei Judicium* (Sąd Ostateczny) Marc-Antoine Charpentiera, *Historia o Zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa* Heinricha Schütza, *Audite mortales* B. Pękiela (dzieło to uważane jest za pierwsze polskie oratorium); utwory z XVIII w.: *Oratorium na Boże Narodzenie, Oratorium na Wielkanoc, Oratorium na Zesłanie Ducha Św.* J.S. Bacha, *Mesjasz, Jozue, Jephte, Józef i bracia, Oda ku czci św. Cecylii, Debora, Saul, Samson, Juda Machabeusz, Izrael w Egipcie* J.F. Handla

- d) pasja, passio z łac. cierpienie, forma zbliżona do oratorium, J. S. Bach, 2 zachowane kompletne pasje: wg św. Jana i wg św. Mateusza, obie dwuczęściowe, łączą teksty Pisma św. z tekstami poetyckimi, język niemiecki, cytaty z chorału protestanckiego
- e) kantata kościelna: 1. na głosy solowe (G.B. Pergolesi *Stabat Mater*, J.S. Bach *Ich habe genug, Wiederstehe doch der Sünde*), 2. na głosy solowe i chór (J.S. Bach *Christ lag in Todesbanden, Gott ist mein König*)
- f) koncert kościelny, utwór przeznaczony na głos lub głosy solowe z towarzyszeniem zespołu instr., tematyka religijna, technika koncertująca, niekiedy popis wirtuozowski, gatunek typowy dla wczesnego baroku, wykształcił się we Włoszech (Lodovico Viadana, Adriano Banchieri, w Polsce: Marcin Mielczewski *Deus in nomine Tuo, Veni Domine, Anima mea*, Jacek Różycki, Stanisław Sylwester Szarzyński)
- g) anthem, gatunek typowy dla muzyki angielskiej, wykazuje cechy kantaty i ody, przeznaczony jest na uroczyste okazje, obsada: chór lub głosy solowe i chór z towarzyszeniem orkiestry, tekst angielski, twórcy: Orlando Gibbons, Henry Purcell, J.F. Handel (słynne *Coronation-Anthems*)
- h) magnificat, uroczysty charakter, często zbliżony pod względem budowy do kantaty, twórcy: J.S. Bach (*Magnificat D-dur*), Dietrich Buxtehude, J. Różycki, Franciszek Lilius
- i) pieśni religijne, twórcy: H. Schütz (*Geistliche Gesänge*), Johann Hermann Schein (*Geistliche Gesänge*), F. Lilius
- j) opracowania tekstów nabożeństw pozamszalnych: C. Monteverdi *Vespro della Beata Vergine*, G.G. Górczycki *Completorium*